

IDÉKATALOG

Indre Nørrebro's gårdrum
- de lokale grønne lommer

KØBENHAVNS KOMMUNE

Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet

Kataloget er udgivet af:

Områdefornyelse Nørrebro
KØBENHAVNS KOMMUNE
Teknik- og Miljøforvaltningen
Byens Fysik
Blågårds Plads 5, 2. sal
Postboks 339
2200 København N

Kataloget er udarbejdet af:

Niels Lützen Landskabsarkitekter ApS

I samarbejde med:

Områdefornyelse Nørrebro,
Miljøpunkt Nørrebro og Beboere fra området

Publikationen kan bestilles ved henvendelse hos :

Områdefornyelse Nørrebro

Layout: Niels Lützen Landskabsarkitekter ApS

Fotos: Niels Lützen Landskabsarkitekter Aps, TagTomat Aps, Miljøpunkt Nørrebro, Byform aps, Mette Greve Pedersen, Nils Vejrum, Paul Børling, Laila Westergaard, Labland ApS, Noshe, Sia Boesen.

Illustrationer: Niels Lützen Landskabsarkitekter ApS

Tryk: Københavns Kommune den 03.05.2016
Gengivelse af materialet må kun ske ved angivelse af kilde.

Webpublikationen kan downloades på:

www.kk.dk/publikationer Søg på Idekatalog Nørrebros indre gårdrum

IDÉKATALOG

**Indre Nørrebros gårdrum
- de lokale grønne lommer**

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	side 7
Hvad skal der ske ?	side 9
Proces, tidsplan	side 11
Økonomi- Hvem kan søge, krav og muligheder	side 13
Hvordan bruger man Idekataloget?	side 15

Kataloget er delt op i følgende temaer :

Adgangsforhold og Fællesskaber	side 17
Mødesteder	side 21
Lokal afledning af regnvand (LAR)	side 27
Det grønne og Biodiversitet	side 31
Affald som ressource	side 37
Belysning	side 41

Kataloget afsluttes med eksempler og plads til egne noter:

Eksempel 01	Håndtering af regnvand og Det grønne	side 44
Eksempel 02	Håndtering af affald og Det grønne	side 46
Egne noter		side 49

Kære gårdlaug og beboere på Indre Nørrebro

Områdefornyelsen Nørrebro vil styrke den særlige værdi Nørrebros grønne gårde har for kvarterets beboere. Det kan være en udfordring at tage fat på omlægning af sin gård, men det kan have stor betydning, at se hvordan selv små ændringer kan skabe store resultater.

Derfor har Områdefornyelsen oprettet en pulje, der gør det nemmere at tage fat på ændringerne og få hjælp fra en professionel rådgiver til skitser med forslag og løsninger, så man kan træffe en fælles beslutning om at realisere projektet. Puljen giver tilskud til udarbejdelse af et skitseprojekt, og hvis man ønsker at fortsætte med realiseringen kan man også søge støtte til det.

Vi håber, I vil bruge kataloget som inspiration, til at diskutere ud fra og til få nyt syn på de mange muligheder, der er i jeres gård!

Forandringerne skal skabes ud af jeres ønsker!

Venlig hilsen
Områdefornyelsen Nørrebro

Diagrammet viser at indre Nørrebro har mange grønne gårdrum. Samlet set er Nørrebro den bydel, der har mindst grønt pr. beboer, men går man igennem gårdene er der mange grønne åndehuller.

INDLEDNING

Indre Nørrebro er et særligt kvarter i København med en helt særlig stemning. Gadebilledet er spraglet og livligt, her bor alle typer mennesker; unge, studerende, udlændinge, nydanskere, ældre og familier. Kvarteret ligger mellem de to store, trafikerede veje Nørrebrogade og Åboulevard. Kvarterets handelsgader er primært Blågårdsgade og Griffenfeldtsgade. Hans Tavsens Park, Folkets Park og Stengade-parken danner byens offentlige grønne struktur, men bag facaderne er bydelen også grøn. Alle karreer har store grønne gårdhaver. Mange af disse er bundet sammen af et net af stier og genveje, som giver grønne oplevelsesforløb gennem de "lokale grønne lommer".

På genveje og stierne gennem kvarteret kan man opleve alt, fra aktiv deltagelse i have- og grøntsagsdyrkning, kanin- og hønsehold mv., til udpræget ro og fred fra kvarterets hektiske gadeliv. Mange gårde er aflåste, men en del gårde er åbne og har gode forbindelser med tydelig afmærkning af, hvor den "offentlige" sti går, her er der opstået en zoneinddeling, hvor en hæk eller en havelåge adskiller de mere private dele af gården fra den mere offentlige sti.

Kvarteret er bundet fysisk sammen med stier og socialt ved grønne naboskaber og fællesskaber, som begge kan fremhæves og styrkes. De åbne gårde giver mange sociale muligheder, som dette katalog skal styrke. Det er oplagt at besøge hinandens gårde og benytte sig af legepladser og boldbaner samt møde sine naboer i forskellige aktiviteter i gårdene eller evt. kigge på dyr. Fysisk giver stierne og adgang via porte mulighed for at man, som beboer kan bevæge sig gennem området og opdage de mange små grønne private lommer, der står i kontrast til det travle gadeliv.

Fortællingen om Nørrebro er en fortælling om rummelighed, grønne gårde og en storbykultur, som inspirerer resten af byen ved nye sociale og grønne tiltag i gårdhaverne. Denne fortælling vil vi gerne bygge videre på med dette katalog.

I dag er der meget opmærksomhed på klimasikringen af byen. Argumenterne herfor er indlysende og gode, og både offentlige og private initiativer er mangfoldige og strækker sig fra det lokale til det globale, fra den lille skala med et bedre mikromiljø i byen til den større med ressourcebesparelse og begrænsning af CO₂-udslip. Regnvand og affald bliver ressourcer vi kan udnytte, måske oven i købet få en fortjeneste ud af, hvis ikke i kroner og øre så i forhold til miljø og klima. I mange københavnske bydele er der stor interesse for disse spørgsmål, men ofte mangler der et samlende initiativ, som både synliggør mulighederne, men også styrker fællesskabet.

Kataloget består af en række idéer til håndtering af regnvand, affald og andre funktionelle og sociale løsninger til hverdagens gårdhave, samt en mulighed for begrønning og udvikling af netværk. Kataloget har særlig vægt på at gøre Indre Nørrebro mere grøn og på nye miljø initiativer. Målet med de mange små tiltag er at være med til en fremtidssikring af bydelen, og samlet set kan kataloget og de projekter, som vil blive gennemført efterfølgende, gøre bydelen mere selvforsynende, varieret, attraktiv, grøn og frodig.

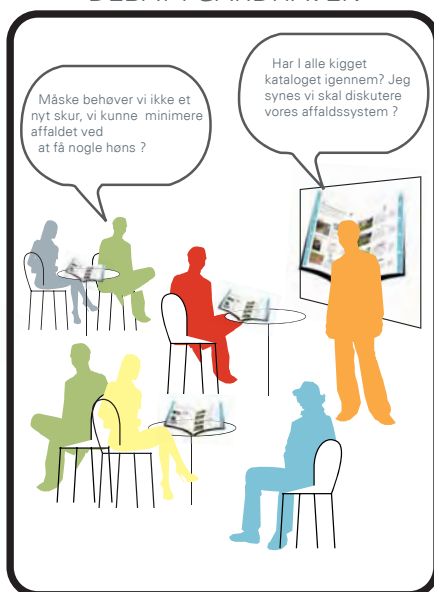
HVAD SKAL DER SKE ?

LÆS OG DEL KATALOGET

Kataloget bliver omdelt den 3. maj 2016.

DEBAT I GÅRDHAVEN

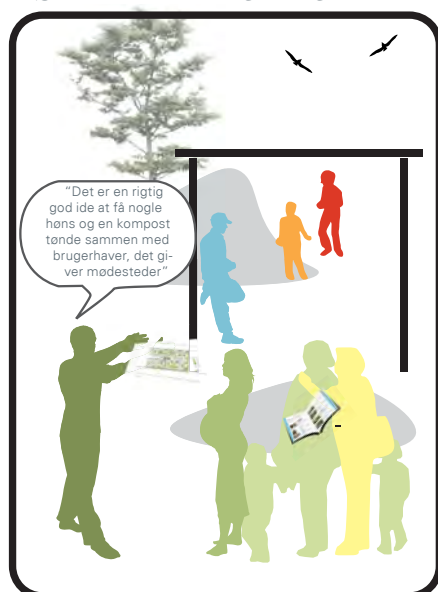
Derefter vil det være muligt at have en debat i boligforeningerne. Der kan sættes flueben ved evt. ønsker.

SEND ØNSKE OM MINIRÅDGIVNING

Gårdlauget skal sende en tilkendegivelse med ønsker om minirådgivning.

MØDE MED LANDSKABSARKITEKT

Møde med landskabsarkitekt dermed en minirådgivning som udmønter sig i et skitseforslag og et overslag.

BESLUTNING

Gårdlauget skal tage en beslutning om de vil videreføre projektet, og om de selv vil deltage i udførelsen.

ANSØGNING

Gårdlauget skal sende en officiel ansøgning og udarbejde en kontrakt med kommunen. Frist: 24/10/2016

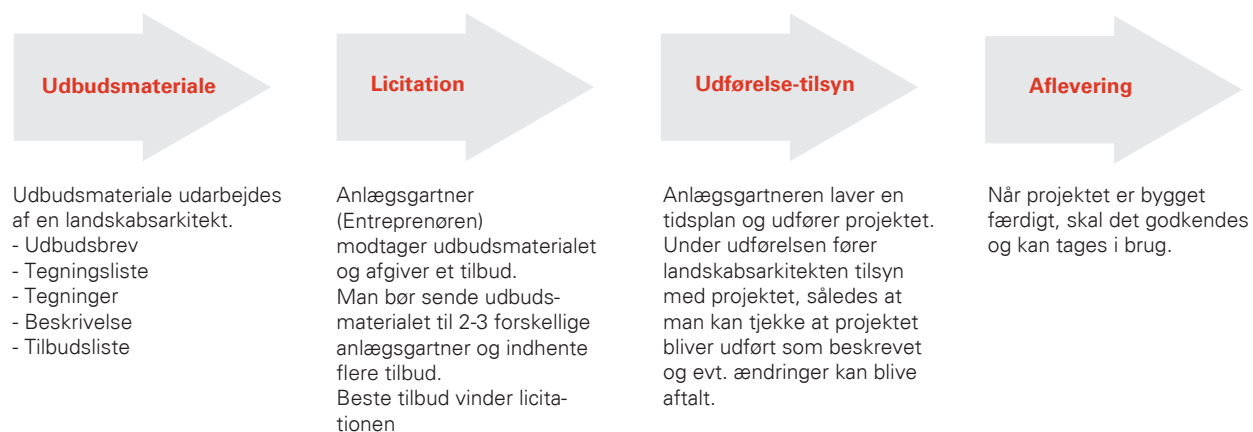
Proces

Vi har inddelt processen i faser og runder, jf. illustration.

Udførelse

Projektering og anlæg er gårdlaugets ansvar. Den efterfølgende proces er illustreret nederst på modsatte side.

PROCES OG TIDSPLAN

Du står med Idekataloget til Nørrebro's indre gårdrum i hånden og har mulighed for, at det kan føre til en dejlig ny plet eller funktion i din gård:

Proces

Vi har inddelt processen i faser og runder, jf. illustration på modsatte side.

IDEKATALOG

03/5/2016

Kataloget kommer på gaden, og vi tager på inspirationstur og ser gode eksempler, turen foregår på cykel. I gårdlaugets efterfølgende interne dialog bruges kataloget, og de første ønsker markeres.

1. RUNDE 2016

8/6/2016 FRIST

Frist for tilkendegivelse af ønske om minirådgivning: Gårdlauget sender tilkendegivelse af ønske om minirådgivning til Områdefornyelsen Nørrebro, att.: Sia Boesen, indrenoerrebro@tmf.kk.dk

06-09/2016 Minirådgivning.

Dialog og minirådgivning (2 møder+aflevering): Gårdlauget indleder en dialog med beboere med hjælp fra rådgivere og Områdefornyelsen. Skitsetegning: Rådgiveren udarbejder på baggrund af dialogen en skitse og et budgetoverslag, som afleveres ved et møde med gårdlauget. Ansøgning: Skitsetegning og tilhørende budgetoverslag er grundlag for ansøgning til Områdefornyelsen.

24/10/2016 ANSØGNING

Frist for ansøgning om anlægsprojekt. Ansøgningen sendes til Områdefornyelsen Nørrebro, att.: Sia Boesen, indrenoerrebro@tmf.kk.dk.

8/11/2016 TILSAGN

Projektering og anlæg er gårdlaugets ansvar.

2. RUNDE 2017

12/2016

Katalogets 2. oplag udkommer. Gårdene overvejer som beskrevet i 1. RUNDE ovenfor.

01-03/2017 Intern dialog i gårdene.

03/2017 FRIST

Frist for tilkendegivelse af ønske om minirådgivning. Ansøgningen sendes til Områdefornyelsen Nørrebro, att.: Sia Boesen, indrenoerrebro@tmf.kk.dk

04-06/2017 Minirådgivning.

06/ 2017 ANSØGNING

Frist for ansøgning om anlægsprojekt.

Ansøgningen sendes til Områdefornyelsen att.: Sia Boesen, indrenoerrebro@tmf.kk.dk

07/2017 TILSAGN

Tilsagn datoerne for 2017 præciseres i katalogets 2. oplag og kan fås ved henvendelse til Områdefornyelsen i januar 2017.

3. RUNDE

Når de 2. runder er tilendebragt ved Områdefornyelsen hvor mange midler, der er blevet søgt og uddelt. Derved kan et evt. overskud vurderes. De gårde, der allerede har fået tilsagn, vil så kunne ansøge om at få finansieret enkelte ekstra-elementer, som f.eks. er blevet sparet væk eller nedprioriteret i første omgang. Hvis denne mulighed opstår, vil information blive sendt direkte til de deltagende projektgårde.

ØKONOMI - HVEM KAN SØGE KRAV OG MULIGHEDER

Tilskudspuljen til Nørrebros Indre Gårdrum – de lokale lommer er på 5,75 mio.

Gårdlaugene i de åbne gårde kan søge om støtte til projektering og anlæg. På kortet er gårdene inddelt i kategorier efter størrelse.

A. Kan søge op til 750.000

B. Kan søge op til 500.000

C. Kan søge op til 250.000

Områdefornyelsen støtter med 50 % af omkostningerne for projektet.

Vælger I løsninger med LAR-elementer (lokalafledning af regnvand) støttes disse elementer med 75 %.

Egenfinansiering kan delvist være ved egen arbejdskraft.

Åbne gårde: Gårdene kan søge om midler, hvis der er minimum to åbne passager. Fællesporte skal være uaflåste. Gårdene skal ved brug af vores markørsignaler vise (indviede), at denne gård giver mulighed for passage. Vil du vide mere om økonomi og tilgængelighedskrav så kontakt Sia Boesen, indrenoerrebro@tmf.kk.dk

Diagrammet viser, hvilke gårde der tilhører de forskellige kategorier. Hvis jeres gård ikke er nævnt og I opfylder eller er i en proces for at opfylde kriterierne, kan I henvende jer til Områdefornyelsen og bede om en vurdering.

HVORDAN BRUGER MAN IDEKATALOGET ?

Kataloget har mange forskellige elementer, som kan vælges, alt efter hvad der er brug for i jeres gård. De kan kombineres, og ved hjælp af en minirådgivning kan I få tegnet et projektforslag som passer til budgettet.

Kataloget er delt op i temaer, som man kan tage udgangspunkt i. Det kan være, at man har problemer med plads til affald, der mangler belysning i gården, man har problemer med vand i kælderen når der kommer store regnskyl, eller at man vil have noget at lave, når man er i sin gård og gerne vil styrke naboskabet. Disse problemstillinger ligger under temaerne. Man kan også bare bladre kataloget igennem og lade sig inspirere, måske er der en ide eller et reference billede, som man godt kan lide, og som vil kunne indarbejdes i gården.

I kan regne et overslag ud fra de cirkapriser, der er angivet, men I skal huske på, at det er netto priser, der skal tillægges omkostninger på ca. 15 % og moms på 25 %. Næste punkt er minirådgivningen, hvor en landskabsarkitekt sætter sig ned sammen med gårdhavegruppen og udarbejder et skitseforslag. Et skitseforslag er en tegningen der samler idéerne i en plantegning, så man kan se, hvor det skal anlægges, og hvor meget det fylder. Plantegningen bruges til at regne et overslag og til at søge om tilskud til projektet.

Det er en god ide at bruge kataloget til at udvikle og kombinere sine idéer. Vil man f.eks. gerne have en overdækning til cykler, så kan det for eksempel også være med grønt tag og grønne vægge. Vil man gerne styrke naboskab og have mere socialt liv kan det f.eks. være at man kan løse affaldsproblemer samtidigt, oprette beboerhaver med kompost eller et hønselaug og få høns i gården, som kan være med til at reducere affaldsmængden. Vil man gerne håndtere regnvandet, kan man også arbejde på at få et rigere dyreliv.

I forbindelse med minirådgivningen foretages en analyse af gården og dens behov, og i fællesskab bliver ønskerne placeret bedst muligt. Det er afgørende, hvor meget plads I har og, hvor mange penge I har. Minirådgivningen kan hjælpe jer med at træffe de rigtige beslutninger og få så meget som muligt ud af jeres penge.

Hvis foreningen gerne vil inddrage alle beboerne, giver kataloget en ramme, som gør at beboernes idéer bliver styret inden for den økonomiske ramme, men efterfølgende kan udvikles. Kataloget kan hænges op i opgangen, gå på omgang i foreningen, eller man kan indkalde til et arbejds møde, alt efter hvordan foreningen fungerer. På side 49 her i kataloget, er der plads til egne noter og her er også formuleret nogle støtte spørgsmål, der gør at man kommer godt igang.

Nogle projekter egner sig til at inddrage beboerne. Beboerne kan være med til at bygge og plante. Andre gårde ønsker måske at få andre til at udføre alt arbejdet. Dette vil kataloget og minirådgivningen hjælpe med til alt efter projekttypen.

Der er et piktogram til hvert tema dvs. 8 stykker, de bliver brugt i kataloget til at fortælle når temaerne overlapper hinanden. Der er også 3 små piktogrammer som har en særlig betydning:

De projekter som egner sig til selvbyg vil have dette piktogram:

De projekter hvor Områdefornyelsen støtter med 75% vil have dette piktogram:

Nogle projekter kræver at man kan mobilisere en form for opsyn eller gårdlaug. De vil have dette piktogram:

TEMA

ADGANGSFORHOLD & FÆLLESKABER

Indre Nørrebro er et særligt kvarter, hvor flere af gårdene er åbne, det giver en helt speciel stemning, hvor man ofte har mulighed for at komme ind i en anden verden, hvor der er grønt, privat og stille. Ikke alle ved, at man kan komme ind i gårdene, det er på en måde kvarterets hemmelighed.

Dette tema handler om at give små signaler til hinanden ved porte og på facader mod gaden om, at her er der adgang. Vi har et særligt fællesskab, vi er forbundne via et stisystem: Kom ind og kig. Ved at signalere privathed og grønne stille haverum, skaber man en kontrast til gadelivet. For at kunne være med i projektet med dette katalog og for at søge penge fra kommunen skal der være adgang til gården og man skal vælge en af idéerne under adgangsforhold.

TEMA ADGANGSFORHOLD

Temaet adgangsforhold handler om de små signaler. Hemmelige beskeder om en sti gennem kvarteret for mennesker, der bor her og har øjnene med sig. Valget af en adgangsmarkør har til formål at skabe en smuk og inviterende overgang fra det ydre til det indre. Et stille signal om at adgang er tilladt og at gennemgang er mulig.

For at leve op til Områdefornyelsen krav om åbenhed skal gårdlauget indarbejde en af de nedenstående 3 adgangsmarkører. Billederne nedenfor er eksempler på skiltning, belægning og port-begrønning som forskellige adgangsmarkører, men de kan hver især have meget anderledes udtryk end eksemplerne.

Gårdlaug der ønsker at søge midler fra områdefornyelsen inviteres til at udvikle disse greb i samarbejde med rådgiver og områdefornyelsen.

Grønt logo/skilt

Denne idé skal være med til at styrke netværket i området og give det et godt image. Idéen er at gårdhaverne kan gå sammen om et projekt som vedkommer alle. Ved at slå sig sammen kan de skabe et fint logo for de åbne gårde på Nørrebro. Produktet kunne være et skilt med en flot grafik, der fortæller andre, at i dette område findes der gårdhaver som er åbne. Det giver flere fordele at gå sammen, prisen vil være lavere, og processen er måske med til at skabe et fremtidigt samarbejde om gårdene.

Anlægsøkonomi:

Udvikling af en identitet /et logo til de åbne gårdhaver ved hjælp af en grafiker ca. kr. 20.000.

Produktion af skilte ca. kr. 1500 pr. stk.

Belægningskode

Denne idé tager udgangspunkt i et referencebillede af kunstneren Laila Westergaard, som arbejder med kunstprojekter, der tager udgangspunkt i steder og mennesker. Hun arbejder både med mursten, granit og belægningssten. Idéen er, at man med små fortællinger lagt ind i væggen eller belægningen på en diskret måde kan invitere de indviede ind i gården. Processen i samarbejdet med en kunstner vil være med til at skabe netværk og sammenhold i kvarteret.

Anlægsøkonomi:

Pris eksempel på lignende sten håndhugget kr. 3000 pr. granit sten.

Hertil kommer honorar til kunstner for dialog og udvikling af idé, samt udførelse af belægningen.

Grønt indgangsport

En poetisk og forholdsvis nem måde at give gaden og facaden et mere grønt udtryk vil være at arbejde med slyngplanter ved indgange og porte til gården.

Kan man trække lidt af den grønne stemning ud på gaden, vil det give opmærksomhed på adgangene til de grønne rum bag facaden.

Hvis gårdhaverne går sammen og finder en flot og karakteristisk plante, kan den være med til at give identitet til de åbne gårde.

Anlægsøkonomi:

Slyngplanter ca. kr. 100 pr. stk.

Hertil kommer udgravning, muld og levering og plantning.

Et træ, ca. pris: kr. 1.500 -5.000. Hertil kommer udgravning, muld, levering og plantning.

TEMA FÆLLESSKAB PÅ TVÆRS

Gårdene styrkes af, at livet udfoldes og leves her. Når mennesker leger, hygger, dyrker haver og passer bede eller dyr, er flere med til at skabe og fastholde det rare samvær og respektfulde ophold. Gårdene kan få meget glæde af, at folk der passer planter og dyr kan udveksle viden og kompetencer.

Det er også rart, at man har anledninger til at se gårdene og dele erfaringer. Områdefornyelsen har skabt et netværk sammen med gårdene og byhaverne på indre Nørrebro som gårdlaugene inviteres til at blive en del af. Her er en række forslag til, hvordan jeres gård kan arbejde med det fælles i gården og det fælles på tværs.

Event

Man kunne skabe en midlertidig opmærksomhed på de åbne gårde og derved opnå at formidle de gode sjove ting, der sker i de forskellige gårdhaver. Det vil styrke netværker og få opmærksomhed på de følsomme gårdhaver, der har bier, kaniner og biodiversitet. Det kan være en slags åbent hus, hvor man kan komme på besøg i hinanden gårde; loppemarked, salg af kager, mulighed for at klappe en kanin osv. Det kan evt. ske ved deltagelse i byhavefest på Nørrebro.

Anlægsøkonomi:

Projektet koster egentlig ikke noget i kr. men til gengæld kræver det et stort engagement fra foreningen. Der vil måske være brug for udlæg ved salg af kaffe og kage, men dette kan også være op til en beboer, som har chancen for en lille fortjeneste.

Inventarkode

Inventar-kode er en idé, som en gruppe på Indre Nørrebro kan gå sammen om at få udviklet. Det kunne ende med et 'Indre Nørrebro møbel', som kunne placeres ved indgange og på egen matrikel. Det bør være simpelt, for eksempel en bænk i god og solid kvalitet, der kan klare det intensive brug og som har en særlig Nørrebrokarakter.

Anlægsøkonomi:

Beton eller træplinte indfarvet/ bemalet. Prisen er fra kr. 2500 - kr. 10.000 pr. stk. Hertil kommer levering og sætning, samt evt. fundament.

Lokal joint venture

Dette er et eksempel hvor gårdhaverne kan skabe netværk og forbindelser med lokale virksomheder. Det kan udmønte sig i en win-win-situation, hvor begge parter får noget ud af det. Som eksempel kunne et lokalt bryggeri ønske at dyrke humle men mangler plads. Bryggeriet køber humleplanterne, gårdhaverne lægger jord til, og bryggeriet plejer og høster. Det kan også være en cafe, som gerne vil have mulighed for udeservering i dagtimerne mod gården, de anlægger en terrasse og vedligeholder den.

Anlægsøkonomi:

Projektet koster egentlig ikke noget, men tilgængelighed kræver det interesse fra gårdlaug eller forening. Det kræver desuden processtyring, så alle beboere er med på idéen og får den nødvendige information.

TEMA MØDESTEDER

Gårdhaverne kan danne ramme for det sociale liv blandt beboerne. Her er der mulighed for at holde arrangementer for venner og familie, og det er muligt at møde naboen. Mødesteder kan være formelle såvel som uformelle. De formelle kan være invitation til fastelavnsfest eller aftale om brugerhaver og brug af drivhuset. De uformelle er legepladsen, cykelparkering, affaldsskuret osv. Mødesteder kan give den enkelte beboer nye muligheder og skabe en god stemning i gården, når mennesker mødes.

Stilhed er ofte et ønske blandt beboere. Mange vil gerne kunne sidde stille og roligt og læse i en bog i sin egen gård.

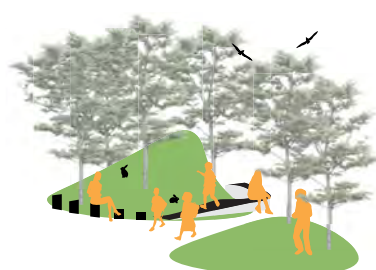

TEMA MØDESTEDER

Mødesteder kan være steder i solen, ofte i ly for regn og vind. Det er steder man gerne vil opholde sig i længere tid, men det kan også være de steder, hvor man ofte kommer i dagligdagen, ved cykelparkeringen, ved affaldsskuret osv. Mødesteder kan også have projektmæssig karakter, f.eks. at man arrangerer noget sammen, f.eks. udekøkken, drivhus, frøspiring, plantesalg. Disse idéer kræver ofte et stort engagement af beboerne eller en form for forpligtende laug.

Leg og ophold

Det er en god ide at kombinere leg og ophold. Fordi forældre ofte sidder i nærheden, og fordi bænken kan være et møbel, som kan mere end at man bare sidder på det.

Anlægsøkonomi:

Leg og ophold vil typisk være et møbel som man udvikler til et særligt sted. Prisen ligger fra et standardmøbel til kr. 5000 til specialdesignet møbel, som skal bygges af en tømrer for kr. 40.000.

Dyrehold

Dyr i gårdhaven kan have mange formål. Børnene synes at det er sjovt, det giver læring og ansvar, og det kan også være et mødested. Det kræver et gede- eller hønselaug, som sørger for at passe og fodre dyrene. Dyr kan også være med til vedligeholdelse af større græsområder. Sidst men ikke mindst, så sender det signal om, at dette en gårdhave som nogen passer på.

Anlægsøkonomi:

Alt efter hvilken slags dyr man ønsker, er prisen på indhegning og på det enkelte dyr meget varierende. Almindeligt hønsetrædshegn koster kr. 500 pr. lbm. Høns koster fra kr. 90 til 250 pr. stk, geder fra kr. 1.000 pr. stk, lam fra kr. 750 pr. stk., og kaniner fra kr. 200 pr. stk.

Pejs

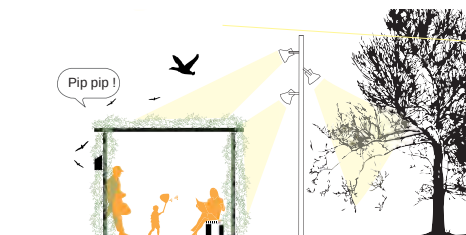
Et meditativt samlingssted i gården, hvor man sidder og kigger på den levende ild, spiser, får varmen og snakker med naboer. Udendørs pejsestue er en ide som kan gøre et ophold i gården meget behageligt. Det kræver dog en vis styring mht. brænde osv, men det kan forlænge opholdssæsonen i gården væsentligt.

Anlægsøkonomi:

Der findes mange forskellige typer af udendørs pejse fra kr. 1500 og opefter. Det er muligt at bygge pejsen selv. Der skal tilføjes borde og bænke.

Pergola

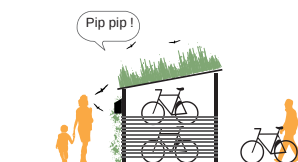
Pergolaen er et element, som er blevet brugt i haver i mange år. I gårdehaver kan det bruges i stedet for et lukket skur til affald, cykler og meget mere. Det kan også være et stykke sti eller et smalt areal der er meget brugt, som man vil markere og gøre smukt.

Anlægsøkonomi:

En pergola i galvaniseret stål koster fra kr. 2000 pr. m², ubehandlet lærketræ koster kr. 2500 pr m². Hertil kommer levering og montering samt slyngplanter.

Cykelparkering

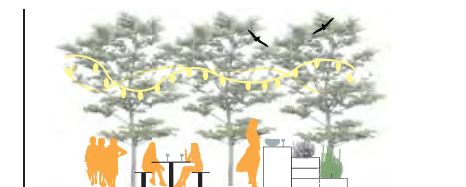
København er en cykelby og alle har cykler, så der er mange cykler, der skal have plads i gården. Cykler fylder meget, men ved at begrønne og samle dem kan man spare plads, og det grønne bevirker, at de ikke syner af så meget.

Anlægsøkonomi:

Man kan få cykeloverdækning med cykelbøjler fra kr 14.000 for 10 stk. Dobbelt cykelparkering fungerer bedst op ad en gavl og koster kr. 2500 pr. cykel. Hertil kommer grønt tag og slyngplanter samt levering og montering.

Udekøkken

Udekøkken kan styrke fællesskabet og gøre det nemmere at spise nede i gården. Udekøkkenet kan kombineres med haver med krydderurter, bålplads, udepejs eller belysning.

Anlægsøkonomi:

Standard udekøkken alt efter kvalitet og materialer koster fra kr. 8.000 - 15.000; et special-designet koster kr. 50 - 60.000. Hertil kommer tilslutning af vand, el og kloak.

Tilføj f.eks. grill, pejs, bålplads og brugerhave.

Cykelværksted

Mange gårde kan have glæde af et cykelværksted, det kan være inde såvel som ude. Det fungerer også som mødested og et sted, hvor man kan hjælpe hinanden. Det er et sted, man lige smutter forbi, når cyklen er ved at være flad, og hvor man kan reparere og vaske sin cykel. Det kan indeholde en væg, en krog til at hænge cykel på, en luftpumpe, plastikhandsker, vandhane og cykelolie.

Anlægsøkonomi:

Cykelværkstedet koster kr. 8500 - 20.000 for en deluxe model. En cykelpumpe koster kr. 5.500. Hertil kommer tilslutning af vand og el.

Bænk og bord

Bænk og bord er det populære og gode mødested, det kan placeres under en pergola eller en overdækning. For mange er det vigtigt at sidde med ryggen op af noget, hvis det er en enkelt bænk. Borde og bænke kan flyttes rundt i gården alt efter hvor solen er, og samles når man holder fester. Det er vigtigt at borde/bænke er lette at rengøre.

Anlægsøkonomi:

Borde og bænke er nemme at indkøbe og findes i priser fra kr. 2.500 for de billigste til kr. 5.000 pr. stk. for de dyreste. Hertil kommer levering og opsætning.

Gynge

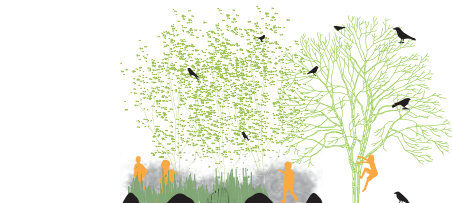
Har man et stort træ, kan en gynge være en mulighed for leg og ophold for alle aldre. En gynge kan også være en hængekøje, en redegynge eller en traditionel gynge til babyer og små eller større børn.

Anlægsøkonomi:

En gynge eller hængekøje koster
Enkelt gynge kr. 8.000,
Redegynge kr. 10.000,
Hængekøje kr. 11.000

Hertil kommer stativ, hvis man ikke har et stort træ. Prisen er ca. kr. 8.000.

Leg og beplantning

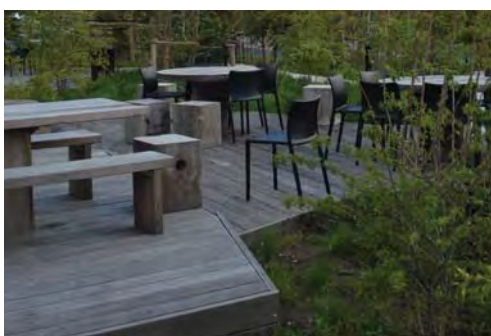
Naturen er den bedste legeplads. Der er buske som er særlig gode til at lave huler i, f.eks. , ribes, rhododendron, pil og buksbom. Det kan også være et levende hegn, man kan gemme sig i eller gode klatretræer. Det kan også være sten og stammer, man kan gå balancegang på.

Anlægsøkonomi:

Pris pr. m² buske til huler, fra kr. 650.

Hertil kommer at buske og træer skal plantes og evt. opbindes, desuden skal jorden bearbejdes. Området bør afgrænses med snor eller lignende under etablering. Det kan nemt laves som fællesarbejde.

Terrasse

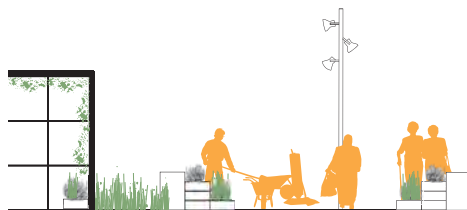
En terrasse bliver hurtigt et godt mødested. Den bør anlægges et sted i solen, med mulighed for skygge. Materialerne kan være alt fra grus, som er permeabelt ift. regnvand, til klinker, betonfliser eller træ.

Anlægsøkonomi:

Prisen afhænger meget af materialet. Pris pr. m² inkl. levering og lægning:

Grus:	kr. 250
Betonfliser:	kr. 500
Klinker:	kr. 750
Træ:	kr. 1.100

Plantebank

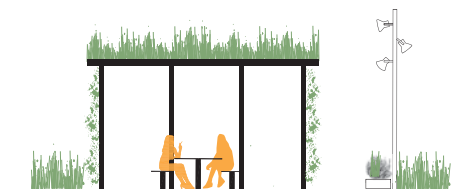
Kunne man i jeres gård have en plantebank? Det kræver en ildsjæl, som gerne vil dette projekt eller et gårdlaug som synes, det kunne være sjovt. Beboere kan her købe planter til gårdhaven og til altaner. Det kan være et projekt, som kan udvikle sig med drivhus, terrasse, beboerhaver.

Anlægsøkonomi:

Projektet koster egentlig ikke noget i kr., men til gengæld kræver det en ildsjæl. Der vil være brug for udlæg til produktion af planter, men dette kan også være op til det gårdlaug, som går ind i projektet med den 'gulerod', at der er en chance for en lille fortjeneste.

Overdækning

Overdækning kan være fornuftigt i Danmark, hvor man om sommeren ikke altid kan være sikker på tørvejr. Det kan bruges til fester og arrangementer i gården, og benyttes af børnene, når de gerne vil være ude i regnvejret.

Anlægsøkonomi:

Overdækning findes i mange prisklasser som spænder fra kr. 50.000 - 210.000 alt efter materialer og form.

Tilføj eventuelt grønt tag og slyngplanter.

Drivhus

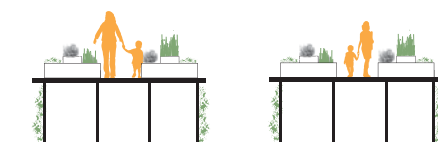
Drivhuse forlænger opholdssæsonen i gården betydeligt og bruges til dyrkning af grøntsager og krydderurter, eller som orangeri for altanens sartere planter. Dyrkning af egne afgrøder bidrager til at minimere affaldsmængden. Det kan være et mødested for de engagerede, og for folk der kan li' at opholde sig der. Man kan tilføje kompost, brugerhaver, bænke.

Anlægsøkonomi:

Et drivhus på 20 m² koster kr. 30.000 - 70.000 kr. afhængig af kvalitet, og om det samles ved frivilligt eller professionel arbejdskraft. Der kan genereres en lille indtægt ved salg af krydderurter og grøntsager.

Taghaver/beboerhaver

Taghaver kræver et solidt tag, så det kræver at man beregner tagets styrke før man går i gang. Det kan blive et perfekt mødested for alle som har interesse i at dyrke haver med grøntsager, blomster, krydderier osv. Taghaverne skaber aktivitet, og kedelige tagflader kan blive grønne og aktive.

Anlægsøkonomi:

20 selvvandende plantekasser i lærk med jord koster ca. kr. 17.000.

En professionel startpakke med workshop i 2 timer, op til 20 deltagere, 20 selvvandende plantekasser med jord og planter samt 20 klikKasser i lærketræ, halvdelen med espalier koster ca. kr. 29.000.

TEMA

Lokal Afledning af Regnvand (LAR)

Regnvand er et emne som vi alle bør interessere os for. Klimaet ændrer sig, og vi får heftigere regnskyl. Det er en samfundsopgave at være med til at begrænse oversvømmelserne, men den enkelte bør også yde en indsats, og det er nærliggende at gøre det i en fælles gård. Regnvand kan være en fantastisk kvalitet, hvis vandet håndteres på en hensigtsmæssig måde.

Der er 4 LAR principper man arbejder med i forhold til at tænke regnvand som en ressource: Forsinkelse, fordampning, forbrug og nedsivning. LAR betyder også meget for biodiversiteten, og planter bør næsten altid være en del af en LAR-løsning.

Vælger man at afkoble hele sin matrikel, kan projektet muligvis medfinansieres af forsyningsselskabet.

TEMA

Lokal Afledning af Regnvand (LAR)

Med udgangspunkt i de 4 LAR-principper forsinkelse, forbrug, nedsivning og fordampning kan man arbejde med regnvand i sin gårdhave på forskellige måder.

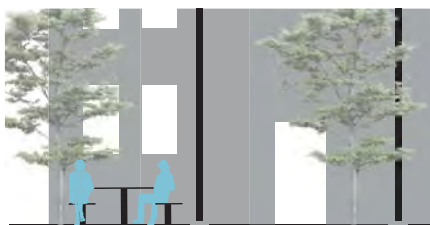
Forsinkelse handler om at finde plads til et volumen, som skal indarbejdes i gården. Her kan vandet stå en tid inden det ledes videre. Det kan for eksempel være regnvandstønder, en wadi eller en grøft.

Forbrug handler om at genbruge regnvandet til f.eks. vanding.

Nedsivning foregår via regnbæde, grøfter samt gennem jord og græsarealer. Den mest fornuftige og effektive måde at håndtere regnvandet på er at begrænse de faste belægninger og have så meget græs- og planteareal som muligt.

Fordampning handler om grønne tage og beplantning, hvor store grønne flader giver en stor fordampning. De grønne tage har også stor betydning for gårdhavens fugle- og insektliv, fordi tagene som regel er fredelige og utilgængelige, og med det rigtige, artsrige plantevalg kan det give føde til fuglene.

Vandreder/kanaler

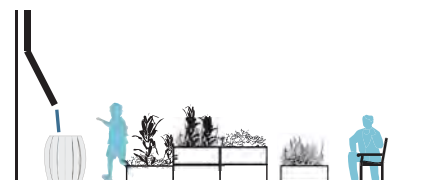
Vandreder synliggør vandet og leder det i et ønsket forløb. Det kan være vandreder i kunstneriske forløb, men også enkle betonreder. Vandreder skaber liv, og de kan skabe rumlighed og virke som afgrænsende elementer. De kan også gøres permeable, så regnvandet kan sive ned i undergrunden.

Anlægsøkonomi:

Vandreder kan laves i forskellige materialer. En vandreder som denne koster kr. 600 pr. meter, mens en fortovsrende koster ca. kr. 400.

Opsamling af regnvand

En let og effektiv måde at bruge regnvandet på er at opsamle det og bruge det til havevanding.

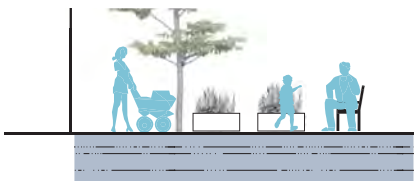
Man kan nøjes med at placere en tønde under tagnedløbene, men det giver ikke mere end et par hundrede liter vand. Større, nedgravede tanke kan forsyne gården med vand i en længere tørkeperiode.

Anlægsøkonomi:

En regnvandstønde i træ koster kr. 1.500, større udgaver i plastic eller stål kan fås fra kr. 5.000 - 10.000, og nedgravede tanke til f.eks. 4000 l eller mere koster fra kr. 20.000, inkl. pumpe og tilslutninger.

Belægninger

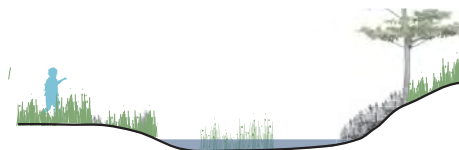
Den mest fornuftige og effektive måde at håndtere regnvandet på er at begrænse de faste belægninger og have så meget græs- og planteareal som muligt. En del af den faste belægning kan gøres permeabel, f.eks. i form af færdigstøbte græsarmeringssten, fliser eller brosten med brede græsfuger eller blot grus.

Anlægsøkonomi:

Belægninger kan laves af særlige sten og med en bund, der lader vandet sive igennem. Som vist på billedet koster den permeable belægning ca. kr. 600 m².

Wadi

Wadier er lavninger i terrænet, som kan oversvømmes ved større regnskyl. I en gårdhave kan det være en forsækning i græsplænen, der f.eks. kan bruges til boldspil, ophold og leg, når den ikke er vandfyldt.

Wadier af en vis størrelse kan bruges til at opmagasinere skybrudsvand, og på den måde vil gårdhaven blive meget effektiv til at håndtere selv større vandmængder.

Anlægsøkonomi:

Wadier koster ca. kr. 300 pr. m², jo større des billigere m²-pris.

Hertil kommer græssåning, planter og evt. udsmykning med sten

Regnbede/vandhul

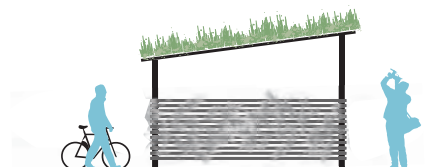

Regnbede opmagasinerer vandet og nedsiver det. Det er relativt små bede, som kan være tilplantet med græsser, stauder eller buske, eller blot tilsået med grøftekantsflora, og som dekorativt kan indgå i en gårdhave og måske bruges som legeplads. Regnbede med forskellig beplantning kan få stor betydning for gårdhavens dyre- og fugleliv.

Anlægsøkonomi:

Regnbede koster ca. kr. 900 pr. m² i en enkel udgave. Skal der være overløb til andre LAR-elementer, særligt filtermuld og planter koster ca. det dobbelte.

Grønne tage og skure

Grønne tage på skure tilbageholder meget vand, der opsluges af planterne eller fordamper. De er populære, fordi gården bliver grønnere fra vinduer og altaner. Jo tykkere vækstlag jo flere arter kan vokse på taget. Skuret kan bruges til cykler, barnevogne eller affald. Begrønning af facade og tag med brug af hjemmehørende arter er vigtig, i det man derved skaber højere biodiversitet, som er vigtigt for gårdens dyrliv.

Anlægsøkonomi:

Et grønt skur i stål har lav vedligeholdelse og er meget robust. Skure i stål med vækst medie på taget koster fra 6000 kr. pr. m² til det dobbelte. Uden grønt tag 4500 kr. pr. m² hertil kommer fliser og planter. Tilføj evt. cykelstativer.

Grøfter

Kanaler og grøfter bruges til at lede og opmagasinere større mængder af vand. De kan være et smukt og markant element i gården, der også kan bruges som rumdannende element i forbindelse med opholdspladser og lignende. Grøfter bør evt. slås med en gang om året.

Anlægsøkonomi:

En grøftekant koster ca. kr. 300 pr. m², jo større, jo billigere m² pris.

Hertil kommer græssåning, planter og evt. bortkørsel af jord.

TEMA

DET GRØNNE OG BIODIVERSITET

Der tales meget om biodiversitet i byerne i dag. Byernes beplantninger har ofte fået et ensartet og lidt kedeligt udtryk, og den øgede fokus på biodiversiteten er en reaktion på dette. Der er brug for nye betingelser for byens natur, for nye livsformer, og nye samspil mellem dyr, planter og det omgivende miljø. Vi har mange muligheder for at styrke dette samspil i byens gårdhaver.

Gårdhaven med blomster, buske, træer og dyreliv rummer mange muligheder for forbedringer af miljøet og for at styrke det grønne. Det er alt sammen med til at skabe et bedre klima i byen, lokalt kan det kan være med til at give læ og liv i gården. Samtidig forsinker det grønne også regnvandet og afhjælper kloaksystemet, og regnvand genanvendes til vanding af det grønne.

Det grønne har en virkning på mikroklimaet, idet planter afkøler jord og holder på vandet. Endelig giver det grønne i gårdhaverne mulighed for at følge årstiderne og grønne, frodige gårdhaver med dyreliv og fuglefløjt signalerer ro og indbyder til ophold.

Gårdhaverne har et stort potentiale for at skabe natur i høj kvalitet. Buske, gamle træer, et lille vandhul, en ugødet græsplæne og mange blomster tilbyder forskellige levesteder og kan gøre gårdene attraktive for især de mindre fuglearter. Foderbrætter og redekasser bruges også til at tiltrække fugle.

TEMA DET GRØNNE

Det grønne handler om planter, som kan være med til at gøre gården mere grøn og årstiderne mere synlige. Planterne følger årstiden og forandrer sig over året men også gennem årene. De skal plantes og passes, det er ofte forholdsvis billigt, men det kræver også, at man har en plan for det grønne, og at man har ressourcer til at vedligeholde det.

Det grønne er for eksempel træer, solitære eller i lunde, eller i frugthaven. Træerne har stor betydning for fuglelivet og for klimaet, et træ forbruger relativt meget CO₂.

Med det grønne følger også mange aktiviteter og oplevelser, typisk taler vi om haven med en særlig karakter og et særligt vedligeholdelsesniveau, det kan for eksempel være en dyrkningshave eller et staudebed. Vi kan også bruge det grønne til at skabe læ eller mulighed for leg.

Grønne gavle/vægge

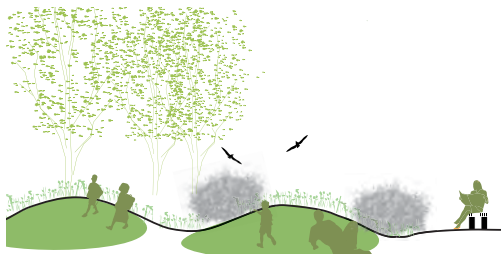

Grønne vægge er en enkel måde at begrønne en gårdhave på. Det kan blive et stærkt udtryk som fylder meget lidt. En grøn væg støtter fuglelivet i gården, idet den giver rede- og skjulesteder for mindre fuglearter.

Anlægsøkonomi:

Slyngplanter: kr. 100 pr. stk.
Slyngtråde på mur: kr. 150 pr. lbm.
Hertil kommer etablering af bede og muld.
Tilføj fugleliv og ophold

Bakker og terræn

Et bølget terræn i gården ser spændende ud og giver muligheder for ophold og leg. De kan blive smukke og markante elementer i gården, der også fungerer som rumdannende element i forbindelse med opholdspladser og lignende.

Anlægsøkonomi:

Bakker koster meget lidt, idet ren jord fås for 150 kr. ton. En bakke kan også laves af beboerne.

Buske/hæk

Grønne hække eller buske er en simpel måde at lave en rumlig afgrænsning og/eller opdeling af zoner i gården. Der findes fritvoksende hække og klippede hække, begge kræver lidt tid for at blive tæt og robust. Vedligeholdelsen afhænger af hvilken planter man bruger, og hvilken form hækken skal have.

Anlægsøkonomi:

3-6 planter pr. lbm. pris pr. stk kr. 50, hertil kommer levering og plantning. Vedligeholdelsen varierer efter hvilken hæk man ønsker og hvilket udtryk den skal have.

Staubede

Staubedet kræver en del vedligeholdelse for at holde det ukrudtsfrit, men man kan have stor glæde af et staudebed fra tidligt forår og helt frem til november måned.

Anlægsøkonomi:

Et staudebed varierer i pris; fra kr. 450 pr. m² har man et flot bed. Hertil kommer muld og evt. udgravning.

Skov

Har man plads i sin gård til en lund af fritvoksende træer får man noget vildtvoksende natur, som ikke kræver megen vedligeholdelse, som vil være spændende for børn og voksne samt stor betydning for dyrelivet. En sådan 'skov' kan skabes på flere forskellige måder, men som udgangspunkt skal man plante forholdsvis tæt. Med tiden kan man fælde og tynde ud i skoven, og man kan indplante og så forskellig underbeplantning.

Anlægsøkonomi:

3-5 mindre træer plantes pr. m². Pris pr. træ kr. 500 - 1.000. Tilføj eventuelt underbeplantning, senere fuglekasser og hængekøje.

Fælles dyrkningshave

Dyrkningshaver kan være i højbede eller på jorden. En have i gården kan give plads til blomsterbede, grønsager og urter, og det kan være en vigtig aktivitet for børn, pensionister, arbejdsløse og hjemmegående, idet det giver motion og skaber socialt liv. En fælleshave med et havelaug som hjælpes ad er også en mulighed. Man kan udstykke arealet i mindre haver, så hver især har ansvar for et område, hvor man kan høste grøntsager, eller have et fælles område til urter og bærbusk.

Anlægsøkonomi:

Hegn: kr. 1000,- pr. m. Højbede: kr. 1000,- kr. for 2 m² inkl. muldjord. Startpakke med workshop i 2 timer, op til 20 deltagere 15 klikkasser i 2 forskellige størrelser med højbedsmuld i big bag af 1000 liter koster 25.210 kr.

Frugttræer

Frugttræer kan være smukke om foråret, når de blomstrer, de bliver som regel ikke så høje. Ældre frugttræer er gode at klatre i. Her kan man også danne et frugthavelaug, som plejer træerne og høster frugterne om efteråret.

Anlægsøkonomi:

Pris pr. træ alt efter størrelse 1500-2500,- kr. hertil kommer levering og plantning. Tilføj: bier og bistader til bestøvning.

TEMA BIODIVERSITET

Gårdhaven er et godt sted at skabe mangfoldighed med mange forskellige naturoplevelser. Biodiversitet handler om at skabe leve-, skjule- og ynglesteder samt styrke fødekæden med bær, nødder og insekter. Det gør vi ved at skabe forskellige naturtyper, som kan skabe forskellige eksistensvilkår for planter og dyr.

Her er det eksempler som levende hegn, vandhuller og uslået græs, som vil styrke mulighederne for at få et rigere dyreliv i gårdhaven. Man kan også skabe bosteder til insekter og sørge for frugt og blomster. Det er nogle gode råd om fornuftig vedligeholdelse samt nogle enkle elementer, som kan skabe en levende gård, hvor man kan gå på opdagelse, se og høre fugle og andre dyr. Redekasser med forskellige mål kan hænges på gavle og vægge og de giver levesteder og ly for over 30 unikke fuglearter, som rødstjert, musvit, mursejlere, rødhals, bogfinke, gærdesmutte, jernspurv og svaler.

Levende hegn

Et levende hegn består ofte af buske som tjørn, mirabel, hyld, hassel, slåen, roser og andre blomstrende buske i en blanding, som giver oplevelser hele året. Det er et godt sted for byens dyr og fugle, her er bær, nødder og gode gemme- og redesteder.

Anlægsøkonomi:
Blandet buske/træer kr. 650 pr. m². Hertil kommer plantning og bearbejdning af jorden. Området bør afgrænses med snor eller lignende under etablering. Tilføj eventuelt fuglekasser og foderbræt

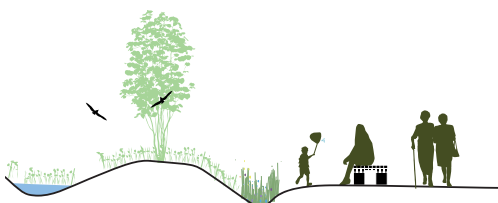
Blomstermark

En blomstermark kan have mange funktioner, udover at den er smuk. Man kan lege og gemme sig der, og den vil give et rigere dyreliv i gården. Der er mange færdigblandinger; en blanding med Slangehoved, Rødkløver, Kællingetand, Stenkløver, Honningurt, Timian, Purløg, Blodkløver, Boghvede, Hjulkrone, Kattehale og Kornblomst give nektar, duft og varierende blomstring.

Anlægsøkonomi:
100 m² koster kr. 320 i frø, hertil kommer bearbejdning af jorden og frøene skal sås, området bør afgrænses med snor eller lignende under etablering. Tilføj eventuelt bier og bistader.

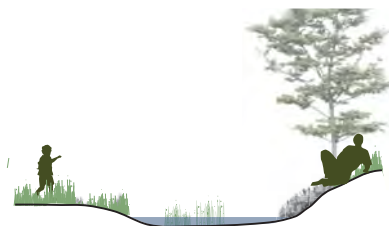
Grøftekant

Grøftekanten er en klassisk naturtype, som vi kender den langs landevejen. Den har stor kvalitet hele sommeren, og stor værdi for dyrelivet i byen. Grøften kan også bruges til at håndtere regnvand. Grøftekanter vil ofte bestå af varierede, robuste blomster blandet med flere græsarter, og den slås en gang årligt.

Anlægsøkonomi:
Prisen på 1 m² grøftekant er ca. kr. 100 i frø. Der kan indplantes 6 stk urter for kr. 50 pr. m², hvilket giver beplantningen noget robusthed, samlet kr. 150 pr m². Hertil kommer kultivering af jorden og såning af frø. Området afmærkes med snor under etablering.

Vandhul

Vandhuller består dels af naturlige lavninger, eller gravede vandhuller. Vandhuller med permanent vandspejl er en vigtig småbiotop, både i naturen og i byen. De er levesteder for mange plante- og dyrearter, bl.a. vigtige drikke-, fouragerings- og badesteder for mange dyr. Temporære vandhuller har ligeledes en stor betydning bl.a. for padder og andre smådyr, som tåler periodiske udtøringer.

Anlægsøkonomi:

Vandhuller koster ca. kr. 300 pr. m², jo større, des billigere m² pris. Hertil kommer græssåning, planter og evt. udsmykning med sten.

Fugleliv

En gårdhave der tilbyder flere forskellige levesteder kan gøres tiltrækkende for fugle. Foderbrætter tiltrækker fugleliv især om vinteren. Redekasser med forskellige dimensioner, beregnet til at hænge på gavle og facader, giver levesteder og ly for flere fuglearter.

Anlægsøkonomi:

Fuglekasser koster ca. 200,- pr. stk. Foderbrædt koster ca. kr. 200 pr. stk. Tilføj evt. grøn væg, levende hegn

Insekthoteller

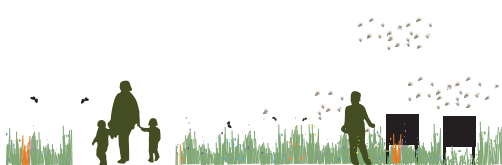

Insekter udgør nederste led i fødekæden og er derfor vigtige for dyrelivet i gården. Har man frugttræer er insekter også vigtige for bestøvningen, så der kommer mange frugter og bær. Insekthoteller hjælper insekterne til at finde et sted at bo i gårdhaven.

Anlægsøkonomi:

Færdigt insekthotel koster kr. 300 - 500 pr. stk. Insekthoteller er en god opgave at lave sammen, der findes gode manualer til hvordan man gør. Tilføj eventuelt frugttræer, blomstermark, skov.

Bistader/honnning avl

En biavler holder bier med det formål at indsamle honning og bivoks, og for at bestøve afgrøder. Det er vigtigt at placere bistaderne med omhu, så bierne ikke generer naboer eller folk, der færdes i haven.

Det er oplagt at have frugttræer, blomstermark og andre afgrøder som har brug for bestøvning, og der skal stiftes et bilaug.

Anlægsøkonomi:

Pris pr. bistade inkl. familie kr. 1500. Startpakke fra Biavlerforeningen, med alt hvad du får brug for til at lave honning koster kr. 3700, hertil kommer evt. et lille kursus i biavl. Tilføj eventuelt blomstermark og frugthave.

TEMA

AFFALD SOM RESSOURCE

Affald er en vigtig ressource, og sortering af affald er vigtigt for vores miljø, men det fylder meget i gårdhaverne. Der er penge at tjene ved at sortere godt og rigtigt. Det koster at komme af med affald, så ved at reducere mængden af affald vil boligforeninger kunne tjene penge på mindre afhentning.

Affaldsskure skal være robuste og fungere, men også gerne pæne, da de fylder meget i gårdhaverne. Den første sortering sker i den enkelte husholdning, og i gårdhavens affaldsskur bliver de første vigtige valg taget til, hvad der skal ske med ressourcerne.

Nogle ting kan anvendes direkte i et lokalt kredsløb, andre ressourcer kan være ganske værdifuldt for samfundet, hvis det sorteres korrekt og genanvendes.

TEMA AFFALD SOM RESSOURCE

Affald er en ressource, som vi alle bør interessere os for. Vi har tradition for at sortere glas og aviser, men vi skal have indarbejdet flere fraktioner, så det gælder om at gøre det til en del af vores hverdag at sortere. Hvis det er nemt og måske sjovt, så bliver det hurtigt noget, vi bare gør og lærer vores børn at gøre.

Københavns Kommune har et gebyrsystem, der giver et økonomisk incitament til affaldssortering. En del af gebyret på husholdningsaffaldet er volumenafhængigt. Mængden af dagrenovation kan sænkes ved, at der etableres gode løsninger, der gør det lettere at sortere og at bytte og reparere. Så kan man få mindre containere og dermed spare penge og plads. Der kan uden afgift sorteres i hård plast, pap, papir, metal og elektronik.

Byttehylden

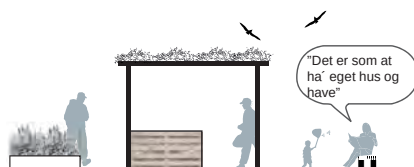

Byttehylden er et lille sted, hvor man placerer brugbare ting, der ikke er i stykker. Det kan være bøger, vinylplader, glas mv. Med bord og stole bliver stedet til et lille mødested for beboerne. Byttehylden bidrager til at sænke affaldsmængden, og fællesskabet i gården fremmes.

Anlægsøkonomi:

En byttehylde vil koste 10.000 – 20.000 kr. alt efter kvalitet, og om det er professionel arbejdskraft der udfører arbejdet. Prisen ekskl. evt. rådgiverhonorar til arkitekt samt gebyr for byggesagsbehandling.

Ressourcehave

En affaldsløsning kan kombinere en køkkenhave med f.eks. gårdens organiske affald. Hvis det komposteres og udnyttes til gødning for køkkenhaven, kan det være med til at minimere ressourceforbruget og begrænse affaldsmængden betydeligt. Ressourcehaven fungerer bedst hvis der er en gruppe ansvarlige, og det bidrager også til sammenholdet i gården.

Anlægsøkonomi:

En køkkenhave på 10 - 12 m² koster kr. 2.000 – 10.000 kr. afhængigt af kvaliteten, og om man benytter frivillig eller professionel arbejdskraft. Køkkenhaven kan måske give en lille indtægt ved salg af krydderurter og grøntsager. Tilføj evt. brugerhave, bæk. opsamling af regnvand, kompost, grønt tag mv.

Kompost

Det organiske affald udgør op til 42 % af restaffaldet. Meget kan varmekomposteres til brug i gårdens egen køkkenhave. Komposteringstiden er 4 til 6 måneder. Mindst to beholdere er nødvendigt, så man kan skifte mellem beholderne.

Anlægsøkonomi:

Varme kompost (isoleret):
Rumfang fra 400 til 600 liter.
Pris: kr. 1600.
Kompost (uisoleret):
Rumfang fra 250 liter.
Pris: fra kr. 200 til 750 kr
Tilføj eventuelt brugerhave og opsamling af regnvand.

Kompostmaskine

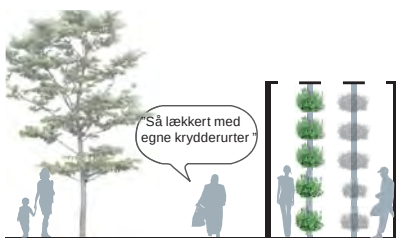
Til større ejendomme og gårde, anbefaler vi en kompostmaskine. Komposten kan bruges til afgrøder dyrket i gården, eventuelt altaner og vindueskarme hos beboerne. Komposteringstiden er 2 til 4 uger. Maskinen aftager organisk affald fra mellem 100 og 200 lejligheder.

Anlægsøkonomi:

Maskinens pris 140.000 kr. ekskl. el installationer / frostsikkert skur. Gennemsnitligt er en 1/3 af affaldet komposterbart. 185 lejligheder sparer ca 37.000 kr. pr. år på affaldstaksten. Når der komposteres opnås synergieffekter på sorteringsgraden, som kan spare op til 60.000 kr. pr år.

Hydroponisk væksthuss

En højteknologisk løsning til lokal produktion af fødevarer, som kan indgå i et lokalt ressourcekredsløb og erstatte indkøb, emballering og transport af grøntsager. Der dyrkes uden jord i et kontrolleret miljø og med minimal brug af energi og vand. Man kan bruge egen kompost som næringsstof og dermed understøtte et lokalt kredsløb.

Anlægsøkonomi:

En Hydroponisk væksthuss på 2 etager af 40 m² koster ca. 500.000 kr. udført af professionel arbejdskraft. Hydroponisk væksthuss kan producere 2.5 tons til 5.5 ton grøntsager pr. år. D.v.s en indtægt mellem 3.000 og 10.000 kr. pr. uge.

Ressourceværksted

Et ressourceværksted er et skur til reparationer som kan bruges hele året. Gårdens egne affaldsmaterialer udnyttes i værkstedet. Værkstedet kan desuden tilknyttes byttehylder, storskrald og farligt affald. Værkstedet reducerer affalds-mængden til fordel for mere genbrug. Skuret bidrager til at udbygge netværk i ejendommen.

Anlægsøkonomi:

Værkstedet koster ca. 8.000 kr. pr. m² med prof. arbejdskraft, forbeholdt elinstallationer. Tilkøb et grønt tag. Pris for 20 m² skur; 176.000 kr. ekskl. arkitekt og byggesag. En lidt billigere løsning kunne være en container med vinduer, el og evt. vand.

Nedgravet miljøstation

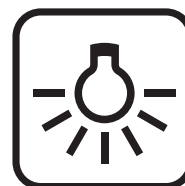

En nedgravet Miljøstation vil optage mindre plads i gården, men der skal være adgang for lastbiler, derfor kan den daglig kildesortering placeres i gaden. Jordbundsforholdene skal være egnede til anlægget. Løsningen kræver politisk godkendelse i Borgerrepræsentationen. Miljøpunkt Nørrebro kan understøtte processen.

Anlægsøkonomi:

Anlæg inkl. borgerdialog, arkitekt og byggesagsbehandling koster ca 2.2 mill. kr. Beregnet besparelse 85.000 kr. pr. år. Med 185 husstande en gevinst på 460 kr. pr. lejlighed. Afbetaling over 15 år er 147.000 kr. eller 792 kr. per lejlighed per år.

TEMA BELYSNING

Belysning forbinder man ofte med tryghed og mulighed for at bruge gården i vinterperioden, det giver mulighed for at komme ud og opleve naturen i vinterperioden uden at skulle ud af byen. Belysning i gården er ofte af praktisk karakter ved indgange, cykler og affald, men kan også være en god ide til at skabe hygge i forbindelse med ophold i gården.

Det kan skabe tryghed i gården og give mulighed for at forlænge sæsonen lidt mere. Det kan også give en stemning og nye oplevelser af gården, både når man kigger på den fra sin lejlighed, og når man opholder sig i den. Belysning kan fremhæve eller styre bevægelser og aktiviteter i de mørke timer.

Københavns Kommunes belysningsstrategi for områdeløft og byfornyelse understreger, at "Lys skal tilføre kvalitet, identitet og tryghed til et kvarter. Gennem områdeløft og byfornyelse kan borgerne være med til at sætte deres eget præg på lokalområdet med lys."

TEMA BELYSNING

Lys kan skabe rum og fortælle historier, og lyset kan vise vej, give stemning og understrege funktioner. Hvis man er enige om, at bruge penge på belysning, er det godt at gøre sig nogle overvejelser om, hvad behovet er, og om belysningen kan tjene flere formål. Brug lys i gården med omtanke og for at understrege eller påvirke hvordan gårdens områder skal bruges.

Der skal ikke være lys over det hele, og lyset skal ikke genere, blænde eller være overflødigt. Man skal være bevidst om energibesparende muligheder og benytte LED lyskilder. Det er en god idé at have sensorer, som tænder og slukker lyset i f.eks. affaldsskuret.

Stemningslys

Enhver have bliver til en verden af oplevelser, når man bruger lyset til at fremhæve, for belysning giver ikke kun sikkerhed, men også en behagelig atmosfære.

Anlægsøkonomi:

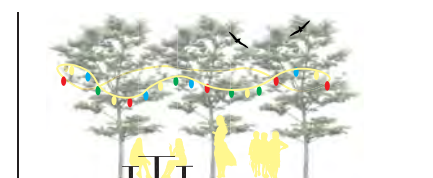
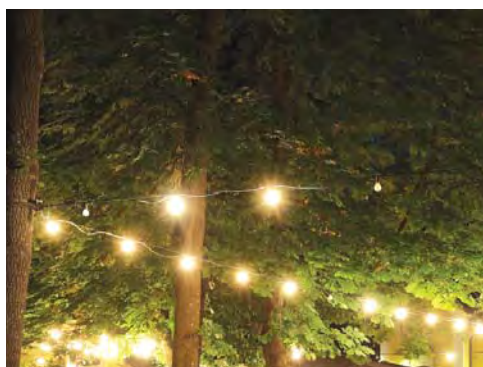
Kuglelampe som vist på fotoet, i en god kvalitet med fod i rustfrit stål, koster ca. :

Ø 40 cm	kr. 4.700
Ø 50 cm	kr. 5.400
Ø 60 cm	kr. 6.600

Nyt elkabel og stik : kr. 5000.
Hertil kommer levering og lægning af kabel til el 300 kr. pr. meter

Eventbelysning

En let og hyggelig måde at skabe en stemning i gården ved særlige arrangementer. Lyskæden kan være med farvede pærer eller rent hvide, og det kan være noget man sætter op til jul, ved sommerfesten eller til fastelavn.

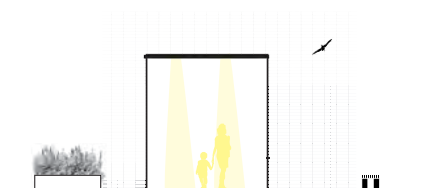
Anlægsøkonomi:

Lyskæde Pris: kr. 1000, hertil kommer levering og lægning af kabelrør til el for kr. 300 pr. meter.

Levering og montering af udendørs stikkontakt kr. 550.

Lys i porte

Et simpelt og effektivt belysning som gør ankomsten tryk. Det kan udformes kunsterisk og styres automatisk af sensorer. Det kan også bruges til at signalere, hvilke porte der står åbne og giver adgang til gården.

Anlægsøkonomi:

1 stk. udendørs spotlampe kr. 4500. Hertil kommer levering og montering samt levering og lægning af kabel til el 300 kr. pr. meter.

Stibelysning

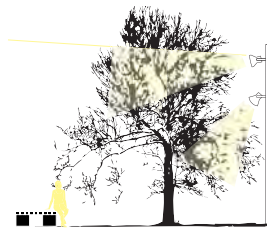
Pullertbelysning kan understrege og belyse et forløb i gården og dermed skabe sikkerhed og tryghed. Afstanden mellem armaturene kan varieres alt efter, om man ønsker en fuld oplyst sti eller nogle orienterende lys kilder som lysende perler på en snor.

Anlægsøkonomi:

1 stk. belysningspullert koster kr. 3000 - 4000, hertil kommer montering samt levering og lægning af kabelrør til el for kr. 300 pr. meter.

Belysning af træer

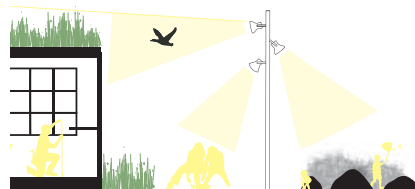
Belysning i trækroneerne giver en flot belysning af stamme og grene. Samtidigt tegner lyset fine silouetter, som bevæger sig ned på jorden. Det vil give en attraktion til gården i vinterhalvåret, såvel fra gårdhaven som fra lejlighederne. Man skal være opmærksom på, at det kan give generende lys i lejlighederne.

Anlægsøkonomi:

Armaturet kan være et spotarmatur, der sættes på en mast. Her kan sættes flere armaturer.
1 stk. armatur koster kr. 5.000.
1 stk. mast, f.eks. 3 meter høj med 3 spots koster ca. kr. 20.000.
1 stk. mast 5 meter høj med 5 spots koster ca. kr. 35.000 kr.
Hertil kommer levering og lægning af kabel til el for kr. 300 pr. meter.

Lyssætning

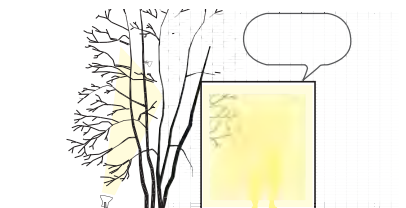
Lyssætning med spots kan også bruges til at oplyse særlige områder i gårdhaven, f.eks. med en mast med med 2-5 spots på. Belysningen kan bruges til at lyssætte elementer og beplantning, eller særlige områder hvor man opholder sig eller leger. På den måde kan man iscenesætte gården i den mørke tid.

Anlægsøkonomi:

1 stk. mast 3 meter høj med 3 spots kr. 20.000.
1 stk. mast 5 meter høj med 5 spots kr. 35.000.
Hertil kommer levering og lægning af kabler til el for 300 pr. meter.

Lys/lyd/kunst

Lyskunst kan skabes i samarbejde med en lokal kunstner, kunsten kan trække fortællinger fra gårdene ud på gaden. Det kan signalere, at der er åbne gårde på en smuk måde. Kunstprojekter skaber urbane fortællinger, som giver området en særlig identitet, som bliver kendt udenfor kvarteret.

Anlægsøkonomi:

Kunstnere har meget forskellige priser alt efter hvilken type projekt, det drejer sig om. Projektet kræver et engagement fra foreningen. Afhængig af projektet og kunstneren kan beboerne også selv være med til at bygge eller male.

EKSEMPEL 01

begrønning/regnvand/mødested/belysning

Eksisterende gård

Dette er et eksempel på, hvordan kataloget kan bruges. I dag ser gården ud som på billedet til venstre. Beboerne har en række ønsker til gården efter at have kigget kataloget igennem. Deres ønsker handler primært om, at de har problemer med vand i kælderen, og at de gerne vil have en grønnere gård.

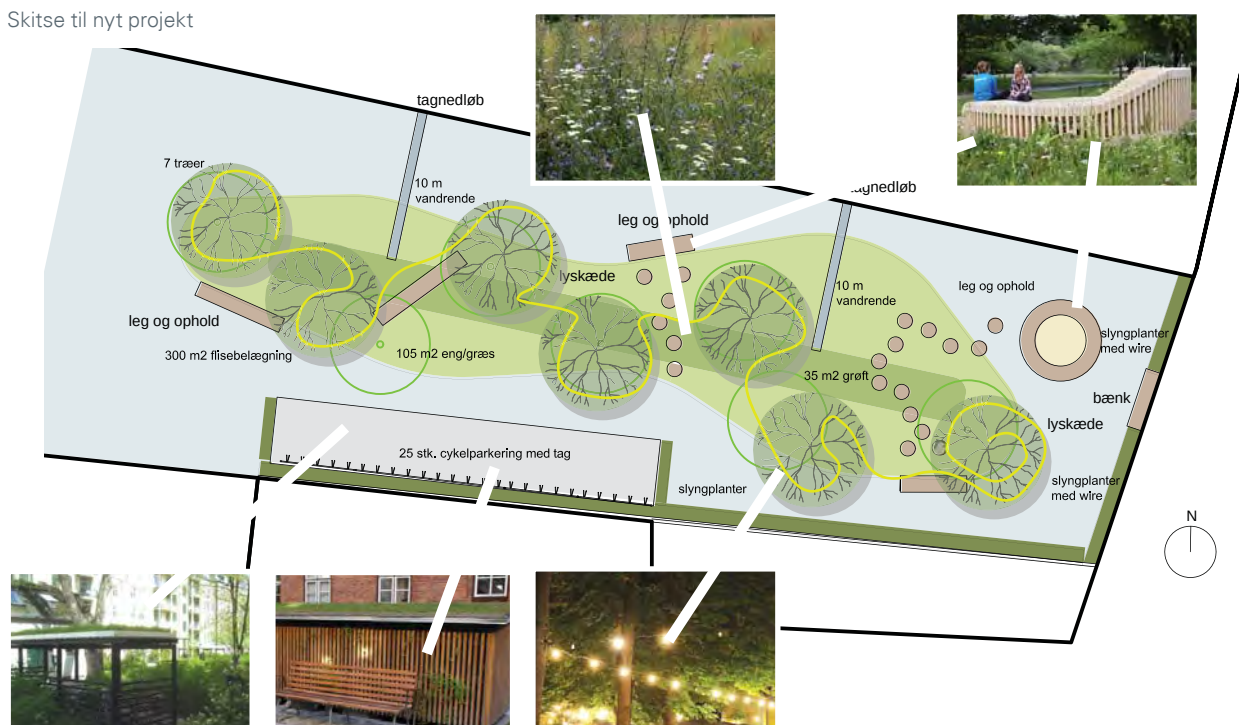
Beboerne er blevet enige om nogle af idéer og referencer som er i kataloget.

Sammen med landskabsarkitekten får de udført en minirådgivning og tegnet en plan af gården.

Der bliver udarbejdet et overslag ud fra kataloget. Foreningen har 300.000 kr. og regner med at kunne søge 250.000 kr.

Området er på ca. 450 m ²	
Belægninger 200 m ²	120.000 kr.
Græs/eng 105 m ²	15.750 kr.
Grøft 105 m ²	25.000 kr.
Vandrende 20 lbm	12.000 kr.
Slyngplanter og wirer	10.000 kr.
Træer, 7 stk.	10.500 kr.
Cykelparkering	60.000 kr.
Møbler til leg/ophold	40.000 kr.
Fuglekasser	5.000 kr.
Belysningsguirlande	<u>15.000 kr.</u>
313.250 kr.	
10 % uforudsete udgifter	<u>31.325 kr.</u>
Ialt eks. moms	344.575 kr.
Honorar 15 %	<u>51.686 kr.</u>
396.261 kr.	
Moms 25 %	99.065 kr.
Ialt	<u>495.326 kr.</u>

Skitse til nyt projekt

Beboerne pegede på disse ideer fra kataloget

Fugleliv

Grønne gavle/vægge

Grøftekant

Vandrender

Leg og ophold

Eventbelysning

Grønne skure

Cykelparkering

EKSEMPEL 02

Affald/mødested/begrønning

Eksisterende gård

Dette er et andet eksempel på, hvordan kataloget kan bruges. I dag ser gården ud som på billedet til venstre. Beboerne har en række ønsker til gården efter at have kigget kataloget igennem. Deres ønsker handler primært om, at de gerne vil have mere socialt liv i gården, og de vil have indarbejdet miljø og genbrug i hverdagen. Dermed kan de måske spare penge til affalds afhentning, og samtidig opbygge en kultur omkring sortering af affald.

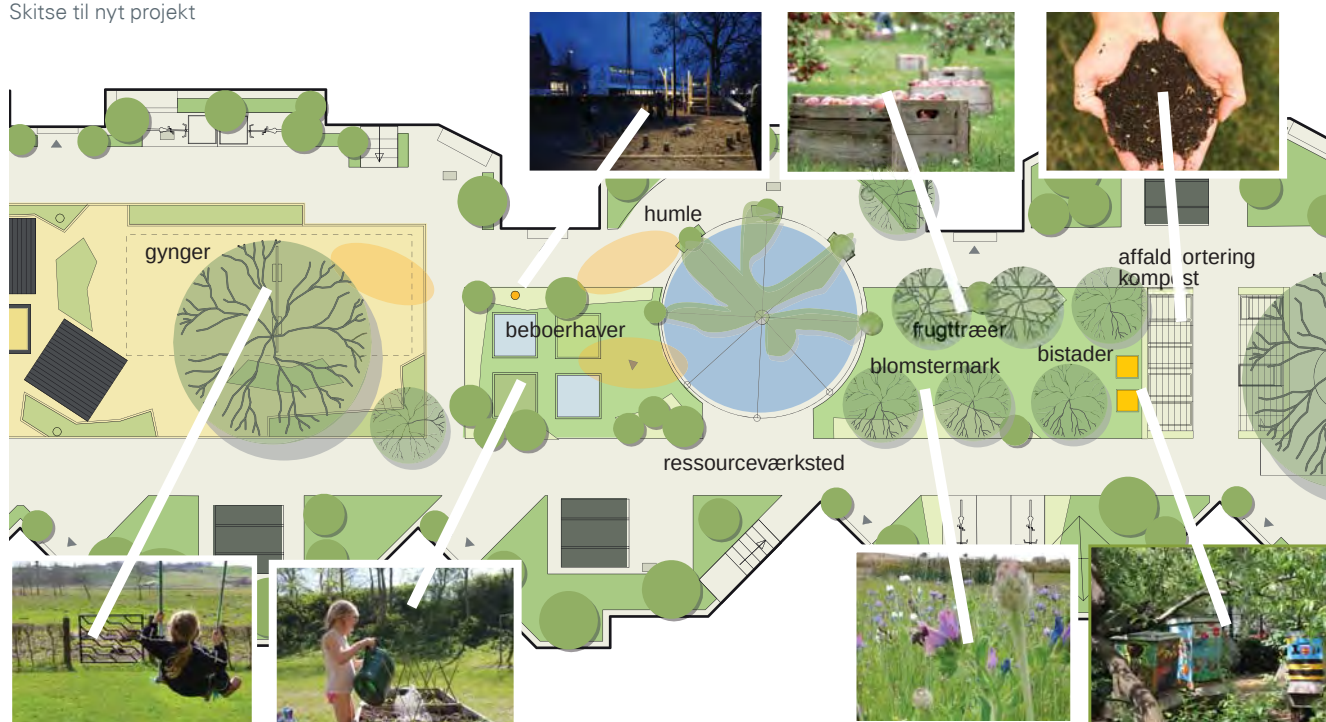
De vil gerne have en grønnere gård.

Beboerne er blevet enige om nogle idéer og referencer som er i kataloget. Sammen med landskabsarkitekten får de udført en minirådgivning og tegnet en plan af gården.

Foreningen har 500.000 kr. og vil søge 500.000 kr.

Byggeplads	50.000 kr.
Ressourceværksted	200.000 kr.
Belægninger 200 m ²	120.000 kr.
Blomstermark 105 m ²	17.000 kr.
Bistade, pakke	5.500 kr.
Belysningsmast med spot	30.000 kr.
Slyngplanter/andre planter	40.000 kr.
Beboerhaver, introduktionspakke	15.000 kr.
Kompost	2.000 kr.
Gynge med fald underlag	25.000 kr.
Skur til affaldssortering	60.000 kr.
Frugttræer	15.000 kr.
div.	<u>50.000 kr.</u>
629.500 kr.	
10 % uforudsete udgifter	<u>62.950 kr.</u>
Ialt eks. moms	692.450 kr.
Honorar 15 %	<u>103.867 kr.</u>
796.317 kr.	
Moms 25 %	199.079 kr.
Ialt	<u>995.396 kr.</u>

Skitse til nyt projekt

Beboerne pegede på disse ideer fra kataloget

Bistader

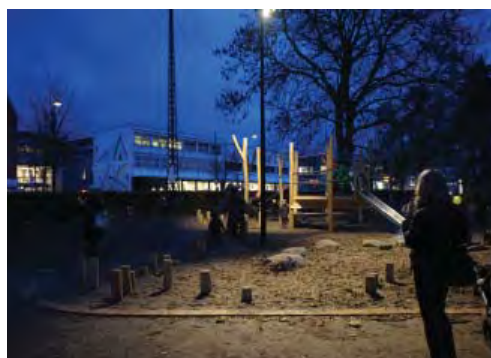
Blomstermark

Resourceværksted

Lyssætning

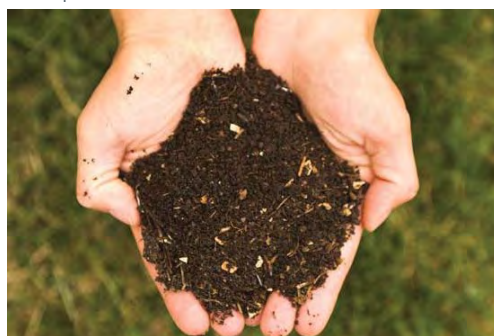
Lokal joint venture

Fælles dyrkningshaver

Kompost

Frugttræer

Egne noter:

- Hvordan bruger I jeres gårdhave i dag?
(Konkrete eksempler på aktiviteter)
- Hvad fungerer godt i jeres gårdhave?
(Herunder hvor er de gode steder i gårdhaven?)
- Hvad kunne være bedre i jeres gårdhave?
- Hvilke værdier skal jeres fremtidige gårdhave signalere?
- Hvad skal der til for at I bruger gården mere ?
- Er der sammenhæng mellem gårdens udsende/brug og driften?

Tegn dine ide !

Kære gårdlaug og beboere på Indre Nørrebro

Områdefornyelsen Nørrebro vil styrke den særlige værdi Nørrebros grønne gårde har for kvarterets beboere. Det kan være en udfordring at tage fat på omlægning af sin gård, men det kan have stor betydning, at se hvordan selv små ændringer kan skabe store resultater.

Derfor har Områdefornyelsen oprettet en pulje, der gør det nemmere at tage fat på ændringerne, få hjælp fra en professionel rådgiver med skitser til forslag og løsninger, så man kan træffe en fælles beslutning om at realisere projektet. Puljen giver tilskud til udarbejdelse af et skitseprojekt, og hvis man ønsker at fortsætte og anlægge kan man også søge støtte til det.

Vi håber, I vil bruge kataloget som inspiration, til at diskutere ud fra og til få nyt syn på de mange muligheder, der er i jeres gård.

Forandringerne skal skabes ud af jeres ønsker!

Venlig hilsen
Områdefornyelsen Nørrebro

